

Взаємодія логопеда й учителя початкової школи – запорука успішної корекційної роботи

У закладі освіти до мовлення ставлять високі вимоги, тому дитина з недостатнім мовленнєвим розвитком потрапляє у складне становище. Виникають труднощі в процесі опанування навичками читання і письма, з'являються стійкі специфічні помилки (пропуски чи заміни літер і складів, недописування або не дочитування слів, переставляння частин слова, невміння граматично правильно узгоджувати слова в реченні).

Незважаючи на те, що в умовах загальноосвітньої школи над формуванням мовних навичок працює насамперед учитель, тільки логопед може допомогти йому в роботі з категорією учнів, які вимагають спеціалізованої допомоги, пов'язаної з мовним розвитком дітей.

Ефективність корекційної роботи безпосередньо залежить від того, наскільки злагоджено будуть взаємодіяти вчитель-логопед і вчитель початкових класів, наскільки єдині будуть підходи і вимоги в їх роботі.

Однією з найважливіших умов корекційної роботи є вироблення єдиних вимог до учня з боку вчителя і логопеда. Особливо істотним тут є розуміння вчителем необхідності дуже уважно і обережно оцінювати роботу учня з порушенням письма і читання, тому що такі діти не в змозі виконати завдання відповідно до норм.

Оцінювання на логопедичному занятті базується, насамперед, на психолого-педагогічних параметрах роботи учня, тобто за уважність, активність, бажання працювати, а також за кількість самостійно виявлених і виправлених, а не допущених ним помилок. Це пояснюється тим, що створення для учня сприятливого психологічного клімату на занятті значно важливіше нормативної оцінки.

Вчитель-логопед повинен добре знати зміст і методи навчання рідної мови та читання. А також, які теми і в який час вивчаються в класі, для того, щоб на своїх заняттях обов'язково враховувати рівень програмних вимог. Інакше кажучи, логопедична робота з корекції відхилень в мовному розвитку повинна найтіснішим чином бути пов'язана з ліквідацією прогалин в знаннях тих розділів програмового матеріалу з рідної мови, засвоєння яких залежить від уміння аналізувати звуковий морфологічний склад слова. Саме тому, при плануванні роботи обираються лише головні розділи програми з граматики, які безпосередньо пов'язані зі змістом роботи, направленої на заповнення прогалин в мовному розвитку дітей.

Отже, в період формування фонетико-фонематичних уявлень потрібно залучати відповідно такі граматичні поняття, як "голосні та приголосні звуки", "ділення слів на склади", "тверді та м'які приголосні", "парні дзвінки та глухі приголосні", "наголос", "подвоєння приголосних", "подовження приголосних". В процесі роботи постійно уточнювати і повторювати такі поняття, як "ненаголошені голосні, що перевіряються наголосом", "спільнокореневі слова", "закінчення", "префікс", "суфікс", "префікси та прийменники", "складні слова", "рід іменників і прикметників", "зміна іменників за числами", "зміна прикметників за родами та числами при поєднанні з іменниками", "відміни іменників", "зміна прикметників за відмінками, родами, числами залежно від іменників", "зміна дієслів за особами і числами в теперішньому і майбутньому часі".

У процесі формування зв'язного мовлення активно працювати над граматичними темами: "Розповідні, питальні, окличні речення", "Речення з однорідними членами", "Безсполучникове речення", "Зв'язок слів у реченні".

Використовувати такі види роботи, як складання речень за малюнками, складання зв'язної розповіді за серією малюнків, робота з деформованим реченням та деформованим текстом, визначення меж речення на фоні тексту.

Приведений перелік граматичних тем зовсім не означає, що кожна з них вивчається всього один раз у певному розділі. На основі систематичного повторення на логопедичних заняттях програмового матеріалу з граматики розвиваються і закріплюються навички усвідомленого вживання правил правопису. Крім того, в процесі повторення здійснюється дуже необхідна для даного контингенту дітей диференціація граматичних понять.

Таким чином, логопед і вчитель, кожен зі своїм баченням ситуації, повинні прийти до взаєморозуміння для вироблення єдиного підходу до навчання учнів з вадами мовлення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЧИТЕЛЕВІ 1 КЛАСУ

Організація корекційної роботи з дітьми, які мають порушення усного мовлення

Напрями

1. Розвиток артикуляційного апарату (гімнастика артикуляційного апарату).
2. Дихально-голосові вправи.
3. Пальчикова гімнастика для розвитку моторики кисті, пальців рук.
4. Розвиток фонематичного сприймання.
5. Робота зі збагачення словникового запасу.
6. Відпрацьовування правильної артикуляції звуків при вивченні букв.
7. Закріплення чіткої вимови звука.
8. Диференціація звуків і букв.
9. Звуко-буквений аналіз слів.
10. Розвиток зв'язного мовлення.

Послідовність роботи над звуком

1. Розказати про будову артикуляційного апарату, який задіяний у вимові звуків.
2. Ознайомити з правильною артикуляцією звука щодо букви.
3. Домогтися правильної вимови звука, звернути увагу на тих дітей, які вимовляють його нечітко, неправильно. В індивідуальному порядку відпрацювати цей звук.
4. Автоматизація звука у складах — прямих та обернених.
5. Паралельне проведення звуко-буквеного аналізу слів із певним звуком (навчати виділяти звук у слові і знаходити його положення, де чуєте — початок, кінець, середина слова).
6. Автоматизація звука у складах на збіг приголосних (ста-сто-сту-сти).
7. Диференціація звука ([л—р], [с—ш],[з—ж], [д—т]) у складах, словах, скоромовках, чистомовках, віршах, тексті, самотійному мовленні.

Щоденні артикуляційні вправи для покращення звуковимови

Виконувати 2 рази на день по 5-7 раз кожну вправу.

Гімнастика не повинна набридати дитині та спричинити її перевтомлення.

1. «Корівка» - імітувати жування корови, роблячи кругові рухи нижньою щелепою спочатку праворуч, а потім ліворуч. Рахунок : 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10.
2. «Кулька» - надути щоки та повільно їх здути.
3. «Кулька тріснула» - надути щоки та здути їх ударом долонь.
4. «Пухкенькі щічки» - рот закритий, руками почергово пощипувати кожну щоку.
5. «Горішок» - рот розкритий, кінчиком язика почергово випинати кожну щоку.

Для рухливості губ

1. «Усмішка – трубочка» - посміхнутися, старанно розтягуючи губи, а згодом витягнути їх вперед трубочкою.
2. «Старенька бабуся» - закусити обидві губи зубами й утримувати в такому положенні 5-10 секунд.
3. «Рибка» - ввібрати щоки всередину, щоб губи утворили бантик і в такому положенні змикати верхню і нижню губи.

Для рухливості і гнучкості язика

1. «Лопатка» - рот напіввідкритий; широкий, розслаблений язик утримувати на нижній губі до 5-10 секунд.
2. «Голочка» - рот напіввідкритий; гострий, напружений язик утримувати у витягнутому положенні до 5-10 секунд.
3. «Гойдалка» - рот напіввідкритий; висунути язик і почергово тягнути до носа та до підборіддя 5-7 раз.
4. «Чашечка» - рот напіввідкритий; висунути широкий язик на нижню губу, прогнути його, утворивши форму чашечки, утримувати в такому положенні 5-7 секунд.
5. «Смачне варення» - рот напіввідкритий; кінчиком язика повільно облизати верхню й нижню губи в обох напрямках по 5 раз.
6. «Коник» - клацати язиком при широко відкритому роті.

ДИХАЄМО ПРАВИЛЬНО – ЛЕГКО РОЗМОВЛЯЄМО

Мовлення – це продукт мовленнєвої діяльності, складний багатосторонній психічний процес. Мовленнєве дихання формується на основі дихання фізіологічного. Ви спостерігали, що у молодших школярів з вадами мовлення вузькі плечі, впалі груди, бліді щоки та напіввідкритий рот, тобто недостатнє очищення легень та збагачення їх киснем. Тому так важливо навчити дітей правильно дихати.

Чітка звуковимова, красива дикція неможливі без добре розвинутого мовленнєвого дихання. Вправи та ігри для розвитку мовленнєвого дихання можна використовувати як для індивідуальної роботи, так і для групових занять. За змістом більшість вправ дуже легко розіграти невеличку сценку або, розподіливши ролі, розгорнути маленьку сюжетно-рольову гру, гру-імітацію. Деякі вправи можна використати як фізкультхвилинки та психогімнастику.

Правильне дихання, постановка його вимагає дотримання таких вимог

1. Вдихати глибоко носом і ротом.
2. Вдихати непомітно (безшумно).
3. Не переповнювати запас повітря, вдихаючи його.
4. Непомітно поповнювати його резерв при найменшій можливості.
5. Не затримувати дихання в паузах.
6. Не витрачати запасу повітря до останку, щоб не захлинутись.

І вчитель, і учні повинні пам'ятати, що органи дихання у них ще не сформовані остаточно (збільшиться грудна клітка, чіткість легень і дихання стане глибшим). Проте поліпшувати дихання треба виробленням правильної постави при сидінні і ходьбі.

Для вдосконалення дихання пропоную наступні вправи.

Ігри та вправи на розвиток дихання

“Забий м'яч у ворота”. Запропонуйте дитині подути на ватний чи паролоновий м'ячик, так, щоб він покотився у ворота (їх можна зробити з дроту, або намалювати). Повітряний струмінь повинен бути плавним, повільним, безперервним.

“Язичок-футболіст”. Як і в попередній вправі треба забити м'яч у ворота, але тепер з допомогою язичка.

Дитина повинна посміхнутися та покласти широкий язик на нижню губу, і, неначе вимовляючи звук [ф] дути на кінчик язика.

«Задуй свічку». Короткий спокійний вдих носом, потім пауза (затримати дихання на 1-2 сек.) і довгий безперервний видих через ледве зімкнуті губи з промовлянням «пф», начебто гасячи свічку (дути можна на пальчики).

“Літак”. На кінчик носа покласти шматочок паперу або вати. Відкрити рот, широкий язик покласти на верхню губу, бокові краї язика притиснуті. Повітряний струмінь виходить посередині язика. Дитина повинна сильно подути, так, щоб “літак” полетів вгору.

“Пелюстки”. Покладіть на долоню справжні або вирізані з паперу невеличкі пелюстки квітки. Запропонуйте дитині подути, щоб пелюски злетіли з вашої долоні.

“Кораблик”. Налийте у миску воду. Зробіть паперовий або пенопластовий кораблик, та покладіть його на воду. Запропонуйте дитині подути на кораблик спочатку довгим струменем повітря, наче вимовляючи зхвук “ф”, а потім преривчасто, наче вимовляючи звук “п-п-п-п”.

Вправи для розвитку мовного дихання

Майже у всіх дітей, що мають вади мовлення порушене мовленнєве дихання. Під час корекційної роботи важливо навчити дитину говорити не поспішаючи, на видиху. Тому важливе місце в роботі займуть вправи для розвитку правильного мовного дихання.

«Кулька». Цю вправу бажано робити спочатку лежачи (щоб дитина повністю розслабилася), а потім сидячи чи стоячи. Вдих через злегка відкритий рот (живіт надувається, як кулька, плечі не піднімати). Видих через вільно відкритий рот, неначе кулька повільно здувається. Рух живота контролюється рукою. Цю ж вправу повторити з подовженим видихом на звуки (А, О, У, И). Видих під час вимови цих звуків повинен бути спокійним і безперервним.

«Задуй свічку». Короткий спокійний вдих носом, потім пауза (затримати дихання на 1-2 сек.) і довгий безперервний видих через ледве зімкнуті губи з промовлянням «пф», начебто гасячи свічку (дути можна на пальчики).

«Літак». Покладіть дитині на долонь маленький шматочок ватки чи паперу. Тримаючи долоню з ваткою на рівні рота, дитина повинна подути на «літак», щоб він полетів. Чим далі полетіла ватка, тим краще дитина зробила вдих і видих.

«Нюхаємо квіточку». Навички правильного вдиху і видиху добре відпрацьовувати на таких вправах: дати дитині понюхати квітку, духи, фрукти.

«Усі мовчать». Зробити вдих, а видихнути на звук “з”, доторкнувшись вказівним пальцем до губ, неначе попросити тиші.

«Де дзвенить комарик?» Дитина, сидячи на стільці, одночасно з поворотом тулуба праворуч-ліворуч робить довгий видих на звук з-з-з-з.

«Гарячий чай». У дитини в руках чашка, дитина робить вдих носом, а на видиху дує в чашечку, вимовляючи пошепки ф-ф-ф-ф, начебто студить гарячий чай.

«Кораблик». Налийте в миску води, покладіть на воду паперовий кораблик, і запропонуєте дитині “допомогти” кораблику переплисти на іншу сторону миски. Дитина робить вдих носом, а на видиху вимовляє «пф» і дує при цьому на кораблик. Чим дужчий повітряний струмінь, тим далі попливе кораблик.

Дітям завжди потрібен добрий, веселий, розумний старший друг, і тут багато чого залежить від учителя, від їхньої творчої участі, щирого зацікавлення, фантазії, почуття гумору, від бажання допомогти дітям досягти успіху.